

ESIMESED LEPINGUD

Teise maailmasõja katastroofilised tagajärjed ning ida ja lääne vastasseisu pidev oht tegid Prantsusmaa ja Saksamaa leppimisest tähtsa prioriteedi. Kuue Euroopa riigi söe- ja terasetööstuse ühendamine, mis otsustati 1951. aastal Pariisi lepinguga, oli esimene samm Euroopa integratsiooni suunas. 1957. aasta Rooma lepingud tugevdasid selle integratsiooni alustalasid ja ideed kuue Euroopa riigi ühisest tulevikust.

ÕIGUSLIK ALUS

- Euroopa Sõe- ja Teraseühenduse (ESTÜ) asutamisleping ehk Pariisi leping allkirjastati 18. aprillil 1951 ja see jõustus 25. juulil 1952. Esimest korda otsustasid kuus Euroopa riiki töötada ühiselt integratsiooni nimel. See leping võimaldas panna ühendusele aluse, kuna sellega loodi ülemameti nime kandev täitevorgan, parlamentaarne assamblee, ministrite nõukogu, kohus ja konsultatiivkomitee. ESTÜ asutamisleping sõlmiti selle artikli 97 kohaselt piiratud ajavahemikuks – 50 aastaks – ja aegus 23. juulil 2002. Aluslepingutele (Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule) lisatud protokoll (nr 37) kohaselt eraldati ESTÜ varade netoväärtus selle tegevuse lõppemise hetkel söe ja terase teadusfondi ja -programmi kaudu teadusuuringuteks söe- ja terasetööstusega seotud sektorites.
- Euroopa Majandusühenduse (EMÜ) asutamisleping ja Euroopa Aatomienergiaühenduse (Euratom) asutamisleping ehk Rooma lepingud allkirjastati 25. märtsil 1957 ja need jõustusid 1. jaanuaril 1958. Erinevalt ESTÜ asutamislepingust sõlmiti Rooma lepingud piiramata ajaks (EMÜ asutamislepingu artikkel 240 ja Euratomi asutamislepingu artikkel 208), mis annab neile peaaegu põhiseadusliku olemuse.
- Kuus asutajariiki olid Belgia, Itaalia, Luksemburg, Madalmaad, Prantsusmaa ja Saksamaa.

EESMÄRGID

- ESTÜ asutajariikide varjamatu kavatsus oli, et see ühendus peaks olema üksnes esimene samm Euroopa föderatsiooni loomise suunas. Sõe ja terase ühisturg pidi olema eksperiment, mida võiks järk-järgult laiendada ka teistesse majandusvaldkondadesse ning mille lõpptulemus oleks poliitiliselt integreerunud Euroopa.

- Euroopa Majandusühenduse eesmärk oli luua ühisturg, mis põhineb kaupade, isikute, kapitali ja teenuste vabal liikumisel.
- Euratomi eesmärk oli koordineerida lõhustuvate materjalidega varustamist ja aatomienergia rahuotstarbelist kasutamist uurivaid teadusprogramme, mis olid juba käivitunud või mida liikmesriikides ette valmistati.
- Kolme asutamislepingu preambulites tuuakse esile ühenduste loomise aluseks olev ühtne eesmärk, nimelt veendumus, et Euroopa riigid peavad oma ühise tuleviku ülesehitamisel tegema koostööd, sest üksnes nii on neil võimalik oma tulevikku suunata.

PEAMISED PÕHIMÕTTED

Euroopa ühendused (ESTÜ, EMÜ ja Euratom) tekkisid järkjärgulises mõtteprotsessis, milles Euroopa-idee oli tihedalt seotud kontinenti vapustanud sündmustega. Pärast Teisest maailmasõjast toibumist tuli peamised tööstusvaldkonnad, eriti terasetööstus, ümber korraldada. Euroopa tulevik, mida ähvardas ida ja lääne vaheline vastasseis, sõltus Prantsusmaa ja Saksamaa leppimise protsessist.

1. Prantsusmaa välisministri Robert Schumani 9. mail 1950 edastatud teadaannet võib pidada Euroopa ühenduse loomise alguspunktiks. Sel ajajärgul oli söe ja terase valdkonna valik suure sümboolse tähtsusega: 1950. aastate alguses olid söe- ja terasetööstus väga olulised tööstusharud, millele tugines riigi võimsus. Lisaks selgele majanduslikule kasule tähistas Prantsusmaa ja Saksamaa ressursside ühendamise ka kahe riigi vahelise vaenuliku vastasseisu lõppu. 9. mail 1950 lausus Robert Schuman: „Euroopa integratsiooni ei ehitata ühe päevaga ega ka mitte mingi üldisema kava osana, vaid seda tehakse praktiliste edusammude abil, mis panevad esmalt aluse ühtse eesmärgi tunnetusele.“ Sellele põhimõttele toetudes allkirjastasid Prantsusmaa, Itaalia, Saksamaa ja Beneluxi riigid (Belgia, Madalmaad ja Luksemburg) Pariisi lepingu, mille olulisemad punktid olid:

- kaupade vaba liikumine ja vaba juurdepääs tootmisallikatele;
- turu pidev jälgimine, et vältida moonutusi, mis võivad tuua kaasa tootmiskvootide kehtestamise;
- konkurentsi ja hinnaläbipaistvuse eeskirjade tunnustamine;
- söe- ja terasesektori kaasajastamise ning muutmise toetamine.

2. Pärast lepingu allkirjastamist, kuigi Prantsusmaa oli vastu Saksamaa sõjajõudude riigisisesele taasloomisele, kavandas René Pleven Euroopa armee loomist. Euroopa Kaitseühenduse loomise üle peeti läbirääkimisi 1952. aastal ja sellega pidi kaasnema poliitilise ühenduse loomine. Mõlemad kavad heideti kõrvale pärast seda, kui Prantsuse Rahvussambalee keeldus 30. augustil 1954 lepingut ratifitseerimast.

3. Pärast Euroopa Kaitseühenduse ebaõnnestumist võtsid Euroopa integratsiooniprotsessi taaskäivitamiseks tehtud jõupingutused konkreetse kuju Messina konverentsil (1955. aasta juunis), kus käsitleti tolliliitu ja aatomienergiat.

Need jõupingutused viisid EMÜ asutamislepingu ja Euratomi asutamislepingu allkirjastamiseni.

a. EMÜ asutamislepingu sätted hõlmasid muu hulgas:

- liikmesriikidevaheliste tollimaksude tühistamist;
- ühise välistollitariifi loomist;
- ühise põllumajanduspoliitika ja ühise transpordipoliitika kasutuselevõtmist;
- Euroopa Sotsiaalfondi loomist;
- Euroopa Investeerimispanka loomist;
- liikmesriikide vahel tihedamate sidemete loomist.

Nende eesmärkide saavutamiseks sätestati EMÜ asutamislepingus juhtpõhimõtted ja määratleti ühenduse institutsioonide õigusloomega seotud tegevuse raamistik. See hõlmas järgmisi ühiseid poliitikavaldkondi: ühine põllumajanduspoliitika (artiklid 38–43), transpordipoliitika (artiklid 74 ja 75) ning ühine kaubanduspoliitika (artiklid 110–113).

Ühisturu eesmärk oli võimaldada kaupade vaba liikumist ja tootmistegurite liikuvust (tööjõu ja ettevõtete vaba liikumine, teenuste osutamise vabadus ja kapitali vaba liikumine).

b. Euratomi asutamislepingus sätestati edasipüüdlikud eesmärgid, sh tuumatööstuse kiire loomine ja areng. Kuna liikmesriikide olulisi huvisid (kaitseküsimused ja riigi sõltumatus) puudutav tuumasektor on keeruline ja tundlik, tuli Euratomi lepingu ulatust siiski vähendada.

4. Kokkulepe Euroopa ühenduste teatavate ühiste institutsioonide loomise kohta allkirjastati ja see jõustus Rooma lepingutega samal ajal. Selles sätestati, et ühisteks institutsioonideks saavad parlamentaarne assamblee ja kohus. Jäi veel vaid ühendada täitevorganid ning seda tehti 8. aprillil 1965 sõlmitud Euroopa ühenduste ühtse nõukogu ja ühtse komisjoni asutamislepinguga (liitmisleping) ja 9. aprilli 1965. aasta konventsiooniga, mis viis institutsioonide ühendamise lõpule.

Sellest sai alguse EMÜ esmatähtsus ESTÜ ja Euratomiga võrreldes. Leping tähendas EMÜ üldise süsteemi ja samas ka selle institutsioonide võitu paralleelsete valdkondliku pädevusega organisatsioonide üle.

Ina Sokolska
10/2018

